

# gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 3. marca 1869. ☞

## Gospodarske stvari.

### O Gülich-ovi setvi krompirja.

Različni kmetijski časopisi donašajo sporočilo o izidu skušenj Gülich-ove metode, ki uči, kako se ima krompir saditi, da ne zbolí. O tej metodi so že lanske „Novice“ št. 10. spregovorile, in jo za skušnjo priporočale.

Izid se kmalu hvali, kmalu graja; vendar je večina glasov na strani hvale. Sploh rečeno pa tudi vse skušnje na tanko koristi na morejo spričati, kajti v vseh krajih na Gališkem, Šlezkem, Českem itd., kjer so se skušnje vršile, se čez splošno bolezen ne pritožujejo, ampak nasprotno lansko leto za krompirju ugoden hvalijo.

S tem pa, da prva skušnja ni izdatna, ni sklepati, da daljnih skušenj potreba ni, ampak vsak, ki je o tej reči ugodno poročeval, je tudi obljubil še za naprej čas, delo, i denar žrtovati samo, da se zvé, koliko je v tej reči resnice i koristi. Posebno na Nemškem se za izvršitev te nove setve dosti kmetovalcev peča. Vzrok temu je pa vladna skrb; na Pruskem na pr. se je na tisoč iztisov Gülich-ove knjižice brezplačno razdelilo. Kako bi pa to tudi opustiti mogli pri tolikih žganjarjih, kakor jih tam nahajamo, ki vse iz krompirja žganje ali špirit delajo. Ako bi se jela bolezen še huje razprostrati, večina fabrikantov bi mogla delo ustaviti, ali pa bi se z velikimi stroški morale te fabrike spremeniti v take, ki iz sladkorne pese špirit delajo.

Koliko tacih skušenj se je nek na Kranjskem ali sploh na Slovenskem izpeljalo? Gotovo bi jih Diogen s svetilnico le malo našel. I vendar bi ravno pri nas na pravem mestu bilo skušnje udeležiti se; kajti ako danes ali jutri bolezen prav hudo pritisne, ne bodo sicer jenjale fabrike žgati, katerih še žali Bog pri nas ne nahajamo, ampak ljudje bodo nehali krompir jesti. Kaj da je krompir za gospoda, kmeta, kakor tudi za živino, vsak dobro vé.

Ker sem že o fabrikah za žganje in špirit spregovoril, naj mi bode dovoljeno še omeniti to, da se na Kranjskem i sploh Slovenskem i bližnjih mejinah oni špirit rabi, ki iz severnih dežel prihaja. Zakaj bi se pač v deželi potrebni špirit ne delal, ne samo za deželno potrebo, ampak tudi za vnanjo kupčijo. Koliko špirta na pr. sam Trst ne porabi?

Gotovo je tega krivo pomanjkanje kmetijske obrtnije, ki pri nas še sladko spava. I ravno kmetijska obrtnija je po mojih mislih najmogočnejši živelj povzdigi kmetijstva i zboljšanja blagostanja. Saj ne gré drugače misliti kakor to, da le tam je kmetovalec premožen, kjer mu je priložnost dana z majh-

nimi stroški več pridelkov si pridobiti i jih za lep denar i lahko prodajati, na priliko, krompir i peso za žganjarije, lan i konopljo za predilnice itd. Kratko rečeno kmetijsko obrtništvo odpre duri kupčijstvu, i to blagostanju. Tega ni treba še le dokazovati. Kajti nobeden še tega ni ovrigel, i gotovo se tudi v prihodnje zgodilo ne bo.

Sicer ni dvomiti, da bi se tudi pri nas kmetijska obrt ne izbudila, al predno se to zgodi, bo lep dobiček tujec i sicer jud izvohal, kteremu je dandanes svet ravno tako odprt kakor vsacemu družemu.

Konečno omenim še nekaj o krompirju, i sicer to, da sem dolgo mislil, ako je res toliko na dobičku tisti, kdor krompir v kosih, to je, zrezan, sadi, memo onega, ki cele gomlje sadi? Da se v tem prepričam, nasadil sem lansko leto 10 funtov krompirja tako-le: 5 funtov celega, i 5 funtov tako razrezanega, da mi je vsak krompir 2 kosa dal. Globokost saditve i vse druge okoliščine so bile navadne; toda kosi so še enkrat toliko prostora, toraj tudi dela i gnoja potrebovali kakor cele gomlje. Kose sem sadil ravno tako saksebi, kakor cele, vsak kos v svojo jamo.

Ko sem krompir v jeseni izkopal, sem obadva pridelka tehtal, i izvedel sem, da sem pridelal od 5 funtov celega krompirja 60 funtov, i od 5 funtov kosov pa 72½ funtov. Opomniti pa moram, da je bil krompir prvih 60 funtov lepo debel; krompir družih 72½ funtov pa drobán, akoravno sem mu še enkrat toliko prostora, dela i gnoja dodal nego prvemu. Razvidi se toraj, da tisti, ki semenski krompir reže, v lastno škodo dela.

Iz ogerskega Altenburga.

R. D—c.

### Črtice praktične sadjereje.

Kadar mine jesenski čas in se približuje zima, takrat se veselijo otroci in molijo k sv. Miklavžu, da jim prinese orehov, jabelk, češpelj in hrušek. Nastavili so Nežika, Micika, Matiček, a Matiček je hotel bolj zvit biti mimo drugih: nastavil je pehar brez dna, pa Miklavž mu ni nič prinesel, čeravno je molil kakor vsi drugi, zato ker ni prav nastavil. Matiček je moral drugi dan prositi druge, da so mu kaj od svojih darov dali, katerih so imeli polne posode, pa so imeli prav nastavljeno. Janezek mu je rekel: jaz ti nič ne dam, saj so te mati učili, da prav nastavi, pa nisi hotel ubogati, zdaj pa tako bodi, ki si delal po svoji neumni glavi.

Kakor otrokom v jeseni, tako tudi nam se približuje preveseli čas ljube spomladi, da moramo hiteti pripravljati in nastavljati kakor otroci sv. Miklavžu.

Zdaj, dragi bralec, bodeš mislil kje in kako da moramo nastavljati. Nastavljajmo mlada drevesca, na

kterih bomo dobili dobre darove našega nebeškega očeta, na katerih nam bo nosil do 50, tudi do 100 let, če bomo prav nastavili. Če kdo vsadi mlado drevesce, pa ni cepljeno, tak ni prav nastavil, zakaj mlada drevesca, ki izrastejo iz peške, se imenujejo divjaki. Ker ne morejo prinesiti žlahnega sadu, tedaj nam je na prosto voljo dano, kakošno sorto da hočemo nastaviti, da bomo prav nastavili. Če nastavljamo na češnje, imamo že zrele meseca junija in julija, za češnjami nam pridejo zgodnje cepljene češplje, v sv. Jakobu zgodnje cepljene hruške in jabelka, potem imamo izvrstene, da so vsak teden druge zrele noter do trde zime.

Trudil sem se po dobrih prijateljih, da sem dobil 600 sort najimenitnejših, ki jih je bilo dobiti mogoče, večidel z imenom in pa s takimi imeni, ktera so že v razstavah bila počastena. Kdor bi hotel prav nastavljati, pa dobrih in imenitnih sort, temu se pri meni lahko postreže ali z drevesci, ali kdor je sadjerejec, tudi dobi cepove, kdor nima sort, vse sorte zgorej imenovane, vsako sorto z imenom po 5 novih kraje.

Drevesca morajo biti požlahnjena ali cepljena. Cepljenja je več sort; veliki sadjerejci pa trdijo, da je najboljša cepiti z nakladom. Tudi jaz to potrdim. Kdor je po starem cepil in je drevesce razklal, temu se razklani les v sredi posuši, s tem se pa votlina v drevo vseje, zato so stara drevesa po vrlih večidel vsa votla. Z nakladom se jih tudi največ, če je človek vajen, prav lahko dve sto na dan cepi, in jih ne sme biti deset vmes, ki se niso prijela. — Tako se mora pri cepljenju ravnati, da se mu sorte ne zmešajo. Na konci prve gredice se postavi črka A, potem se od konca cepijo, ali jih je deset, petdeset, ali sto kolikor jih je ene sorte. In ondi se postavi količek v tla, kteremu se zgorej številka (numara) vreže, ktera je obrnjena proti njim, v zapisniku (bukvah) pa se dene spred tista številka in za številko ime sorte, zadej pa zopet ena številka, koliko da jih je te sorte.

Kaj pa je storiti s cepljenim drevesom, ko se vzame iz drevesnice, da se prav nastavi ali vsadi? Na onem mestu, kjer bo stalo, dokler bo živelo, se skoplje en seženj (klaftro) široka jama, po primeri pa en čevelj globoka; če je zemlja slaba, mora se djati spod na dno gnjilih tresek ali lesenega gnoja, za kake 3 palce na debelo; na ta gnoj se dene malo dobre prsti, in zdaj se postavi drevesce; razklane korenine se morajo vse prirezati, druge pa na vse kraje lepo razprostiti, da veter drevesa ne vrže, kar bi se zgodilo, ko bi bile vse korenine na eno plat zasukane. Na korenine potem se dene zopet malo dobre prsti in nagnojiti se mora jama čez vso klaftro. Široka jama se skoplje zato, da korenine tečejo po prerahljani zemlji okoli pet ali šest let. Ta čas drevesce močno postane in potem porine korenine tudi v trdo zemljo. Ako se tako vsadi, izraste drevesce eno leto več kakor sicer 3 ali 4 leta in bolj hitro sad prinese. V našem kraju na Gorenškem je bila navada jama izkopati poldrug ali dva čevlja široko; kakor so sadili kmetje drevesce, je mizalo dve ali tri leta, izrastel mu je mah po deblu ali po koži, ker korenine ne morejo po zemlji naprej, deblo pa na kviško ne gre. Kdor bode po tem nauku sadil ali nastavljaj drevesca, tak bode prav nastavil, kakor so tudi ubogljivi otroci nastavili sv. Miklavžu: Nežika, Micika in Janezek, da jim je prinesel orehov, češpelj, jabelk in hrušek, da so bili veseli. Matiček pa je žaloval, ker ni bil prav nastavil. Umni sadjerejci nastavimo za veliko in veliko let, in čem bolje in imenitne sorte nastavimo ali zasadimo, tem več dobrih darov moremo pričakovati.

Tudi za tistega je še pomoči, kdor ni prav nastavil, pa kako? Okoli koreninic, kakor daleč da se

žejo, se more koló okoli skopati in to nagnojiti z le senim gnojem, da korenine primejo za gnoj. Potem grejo korenine naprej po zemlji in deblo kvišku; čez dve leti dobi vso drugo kožo in lepe mlade poganjke.

Veliko smo že sadjerejo naprej spravili s tem, da se trudimo zvesti udje kmetijske družbe, ker nas veže naša dolžnost. Ravno ta dolžnost pa tudi veže šolske učitelje, da beró svojim otrokom take nauke, da oni potem domá pripovedujejo svojim starišem. Tako je mogoče, da se tudi že starejšim ljudem glava odpre in svoje svetove, ki prazni ležijo, v sadunosne prostore spremenijo. Dolžnost poduka pa ima tudi duhovščina. Kjer so za sadjerejo vneti duhovni gospodje, ondi imajo farmani pridno in previdno svoje vrte zasajene in obdelane, večidel vsak ima kos sveta za to, da drevesnico sam zredí za svojo potrebo, kajti kmet si težko drevesa kupuje.

Še le sto let dela naša kmetijska družba, pa koliko in veliko se je svet zboljšal po pridnih udih in njihovih lepih naukih in djanskem delovanju.

Veliko hvalnih pisem sem tudi jaz že letos dobil od gospodarjev, kterim sem predlanskim in lani drevesca prodal; veseli so, da njim prav dobro rastejo. Pri nas je posebno slaba zemlja, tedaj jih na slabejo zemljo skor ne moremo prodati, kakor je pri nas; mi pa še zopet na nove pišejo. Jaz prodajam drevesa od 30 do 40 krajcarjev, kakor je velikost.

Še to skušnjo moram povedati, da drevesca s hribov na ravno niso dobra, kajti v hribih je dobra zemlja, za sadje veliko bolj rastljiva kakor na ravninah. Iz ravnega v hribe so pa dobra, kajti v hribih drevescem nikdar ne gnojé, po ravnem jim pa moramo gnojiti, pa so še v hribih bolja. Gotovo je, da vsakemu kraju se dajo sadna drevesca vsiliti, da rastejo, če jim gospodar umno pomaga, tudi v slabi zemlji; v dobri pa drevo samo rado raste, da ga le vsadiš.

Andrej Net

v Kokrici pri Kranji na Gorenškem.

## Nova iznajdba.

### Motna vina čistiti.

#### Razglas vinorejcem

v vipavski dolini, goriški in tržaški okolici.

Dragi moji! Naznanjam vam, da sem po svojih skušnjah iznajdel nedolžna in neškodljiva sredstva, s kterimi blodna ali motna vina očistim v malo dnevih, to je, ako vina imajo še pravi vinski okus in niso še pokvarjena. — Posebno tudi umem vino napraviti stanovitno z boljim okusom, s prijetnejšim duhom, in da so krepkejša in bolj svitla. Več let že sebi in tudi svojim posebnim prijateljem vina čistim, zboljšujem in stanovitna napravljam, tako, da se nikomur ni do zadnje kapljice niso pokvarila. To morem tudi po spričevalu dokazati. Ker vidim, da so letos vina v veliki nevarnosti, naj se pri meni oglasi vsak, kdor si hoče pomagati. Vsak naj prinese s seboj sorto ali poskušnjo vina, da mu svetujem, kaj naj stori, da se vino ohrani dobro. Vsakemu prav iz čistega srca brez dobičkarije v tej zadevi rad pomagam. Naznanjam vam pa naposled še to, da bom v Ajdovščini na svojem domu še do zadnjega aprila, od 1. maja pa bivam v Postojni.

V Ajdovščini 26. svečana 1869.

Anton Makovec, vinorejec.